

Bloemlezing
rond de thema's

Passer,

cirkel,

kwadratuur

Samenstelling

Aad Goddijn

2001

Gerrit Achterberg (1905 - 1962)

CIRKEL

De aarde draait met uw graf om haar as
en zijn geheim is wentelend ingelast
bij dat van sterren die ik nimmer heb gezien,
en van het bloed de ronde blinder bovendien.

Gij bliksemde het open en ik zag,
hoe gij in paradijzen lag,
waarvan de wegen raakten aan mijn ziel.
Welk ongetroffen donker overviel
dit klare schouwen? schroeiend sloeg
de dood naar binnen tot dit gebied,
dat zich verweert met tand en lied
om wat het weet aan eeuwigheid
binnen zijn laatste cirkel tijd.

Uit: Eiland der ziel, 1939
Verzamelde gedichten; Querido, Amsterdam 1984

QUADRATUUR

Een hoge, harde loop over de stenen
heeft mij vanavond toegeschenen
haar gang te zijn, ik stormde naar
de deur: een lege straat, alleen
een been, dat om de hoek verdween.
Zo zal het altijd wezen waar
ik woon: een eenzaam huis en gij
komt midden in de nacht voorbij
als van een afgelegd bezoek:
uw werkelijkheid, die gaande is,
- ik weet, dat ik mij niet vergis, -
maakt plotseling een rechte hoek,
het uur, waarop ik u vervloek:
ik hol de huizenblokken om:
hetzelfde been staat andersom
en lange stukken muur van steen

staan vierkant om mijn voeten heen.

Uit: Sneeuwwitje, 1949
Verzamelde gedichten; Querido, Amsterdam 1984

Anoniem

π -telverzen

Eva, o lief o zoete hartedief
Uw blauwe ogen
zijn wreed bedrogen

How I want a drink, alcoholic of course,
after the heavy chapters involving
quantum mechanics

Aristofanes (445 - 385 v.C.)

Uit: Wolken

LEERLING

Laatst ook: hij had een prachtidee, maar 't werd
bedorven door een hagedis.

STREPSIADES

Hoe dan?

LEERLING

Hij onderzocht de kringloop van de maan
—met open mond omhoog—toen van het dak
een hagedis zijn nachtbehoefte deed.

STREPSIADES

Een hagedis die plast op Sokrates!¹
Geweldig!

LEERLING

1.Socrates: 469-399 v.C.

Nou, en gisteren dan: er was
geen eten meer.

STREPSIADES

O jee—wat heeft hij toen
voor bonen opgedist?

LEERLING

Hij strooide as
op tafel, boog een spit tot passer om
en... bood ons elk een stuk gesneden koek.

STREPSIADES

De wijze Thales valt er bij in 't niet!
Doe open, open snel de Denkersschool
en breng mij snel, heel snel naar Sokrates.
Ik snak naar lessen. Open toch die deur!

Vertaling: M. de'Hane-Scheltema;

In: Wolken, Vogels, Kikkers

Athenaeum - Polak & Van Gennep, Amsterdam 1995

Uit: Vogels

*Een landmeter, Meton, komt eraan met instrumenten bij
zich.*

METON

Ik kom naar u...

PEISTHETAIROS

Daar heb je weer zo'n plaag!

Wat komt u doen? Wat bent u hier van zins?
Wat moet dit? Die toneellaars? Waarom komt u?

METON

Ik kom hier land opmeten in de lucht,
een stadsplan maken...

PEISTHETAIROS

Goden nog aan toe!

Wie bent u dan?

METON

Wie ik wel ben? Nou, Meton,
beroemd in Hellas, overal!

PEISTHETAIROS

Maar zeg eens,
wat hebt u daar?

METON

Mijn ruimtelinialen.
Immers de lucht is in zijn volle vorm
precies een doofpot. Kijk, nu plaats ik hier
mijn liniaal. Daarbovenop een kromme,
zo, met de passer. Snapt u?

PEISTHETAIROS

Nee, geen snars.

METON

Nu hier mijn rechthoek loodrecht op, zodat
de cirkel vierkant wordt, Circus Carré...
In 't midden komt de markt, en recht daarop
komen de straten uit, als bij een ster
die zelf ook rond is, maar de stralen schijnen
recht alle kanten uit.

PEISTHETAIROS

U spreekt als Thales.³⁰

Zeg, Meton...

METON

Ja?

PEISTHETAIROS

Weet u? U bent geweldig...
Maar doe wat ik u zeg: verdwijn hier snel!

METON

Wat? Dreigt er dan gevaar?

PEISTHETAIROS

Net als in Sparta
duld men geen vreemden hier; die jaagt men weg.

Er vallen heel wat klappen in de stad.

METON

Is er een opstand?

PEISTHETAIROS

Nee, bij Zeus.

METON

Wat dan?

PEISTHETAIROS

Indringers ruimt men met vereende krachten
snel uit de weg...

METON

Dan moet ik gaan.

PEISTHETAIROS

Ja snel,

u bent al laat. Daar zijn de eerste klappen...

METON

Au! Arme ik!

PEISTHETAIROS

Ik had u toch gewaarschuwd.

Ik zou maar ergens anders land gaan meten.

De landmeter weg.

Vertaling: M. de'Hane-Scheltema;

In: Wolken, Vogels, Kikkers

Athenaeum - Polak & Van Gennep, Amsterdam 1995

William Blake (1757 - 1850)

The Tyger

Tyger Tyger, burning bright,
In the forests of the night;
What immortal hand or eye,
Could frame thy fearful symmetry?

In what distant deeps or skies.
Burnt the fire of thine eyes?
On what wings dare he aspire?
What the hand, dare seize the fire?

And what shoulder, & what art,
Could twist the sinews of thy heart?
And when thy heart began to beat,
What dread hand? & what dread feet?

What the hammer? what the chain,
In what furnace was thy brain?
What the anvil? what dread grasp,
Dare its deadly terrors clasp!

When the stars threw down their spears
And water'd heaven with their tears:
Did he smile his work to see?
Did he who made the Lamb make thee?

Tyger Tyger burning bright,
In the forests of the night:
What immortal hand or eye,
Dare frame thy fearful symmetry?

Uit: Songs of Innocence and of Experience, 1794

Marriage of Heaven and Hell

Plate 5. Reason: Messiah or Satan?

Those who restrain desire, do so because theirs is weak enough to be restrained; and the restrainer or reason usurps its place & governs the unwilling.

And being restrained it by degrees becomes passive till it is only the shadow of desire.

The history of this is written in Paradise Lost. & the Governor of Reason is call'd Messiah.

And the original Archangel or possessor of the command of the heavenly host, is call'd the Devil or Satan and his children are call'd Sin & Death
But in the Book of Job Miltons Messiah is call'd Satan.
For this history has been adopted by both parties
It indeed appear'd to Reason as if Desire was cast out.

Jerusalem

Plate 12: Demonstrative Sciencer

And Los said. I behold the finger of God in terrors!
Albion is dead! his Emanation is divided from him!
But I am living! yet I feel my Emanation also dividing
Such thing was never known! O pity me, thou all-piteous-one!

What shall I do! or how exist, divided from Enitharmon?
Yet why despair! I saw the finger of God go forth
Upon my Furnaces, from within the Wheels of Albions Sons:

Fixing their Systems, permanent: by mathematic power
Giving a body to Falshood that it may be cast off for ever.
With Demonstrative Science piercing Apollyon with his own bow!

Jorge Luis Borges (1899 - 1986)

Het schrift van de God (begin van het verhaal)

De kerker is diep en van steen; de vorm ervan zou die van een volmaakte bolhelft zijn als de omtrek van de vloer (die ook van steen is) niet iets kleiner was dan de grootste bolcirkel toeliet, waardoor de indruk van benauwing en die van ruimheid op een of andere manier opgevoerd worden. In het midden, loopt een muur, die, hoewel hij erg hoog is, niet tot het bovenste deel van het gewelf reikt; aan de ene kant ben ik, Tzinacán, magiër van de Quaholompiramide, die door Pedro de Alvarado in brand gestoken werd; aan de andere

kant is een jaguar die met de mysterieuze maat van gelijke passen de tijd en de ruimte van de gevangenschap meet. Vlak boven de vloer wordt de middenmuur doorbroken door een groot tralievenster. Op het schaduwloze uur (om twaalf uur 's middags), gaat er boven een valluik open en dan hanteert een door de jaren langzamerhand uitgewiste bewaker een ijzeren katrol en laat, onderaan een touw gebonden, kruiken met water en stukken vlees naar ons afdalen. Het licht valt in de kluis; op dat moment kan ik de jaguar zien.

Uit: El Aleph, 1949 ; Vertaling uit het Spaans: Annie Sillevis
Opgenomen in: De Zahir; De Bezige Bij, Amsterdam 1986

De Bijbel

23 Voorts maakte hij de zee, van gietwerk, tien el van rand tot rand, geheel rond, vijf el hoog, terwijl een meetsnoer van dertig el haar rondom kon omspannen.

24 Beneden de rand waren kolokwinten, die haar geheel omgaven, tien in een el, geheel rondom de zee; in twee rijen zaten de kolokwinten, in één gietsel met haar gegoten.

25 Zij stond op twaalf runderen, waarvan drie noordwaarts gekeerd waren, drie westwaarts, drie zuidwaarts en drie oostwaarts en de zee rustte boven op hen, en al hun achterdelen waren binnenwaarts gewend.

26 Haar dikte was een handbreed en haar rand was in de vorm van een bekerrand, een leliekelk. Zij had een inhoud van tweeduizend bath.

I Koningen 7, 23-26

Vertaling; Nederlands Bijbelgenootschap, 1951

1 Ook maakte hij een koperen altaar; het was twintig el lang, twintig el breed en tien el hoog.

2 Voorts maakte hij de zee, van gietwerk, tien el van rand tot rand, geheel rond, vijf el hoog, terwijl een meetsnoer van dertig el haar rondom kon omspannen.

3 Om de onderkant heen bevonden zich afbeeldingen van runderen, die haar geheel omgaven, tien el, geheel rondom de zee, twee rijen runderen, in één gietsel met haar gegoten.

4 Zij stond op twaalf runderen, waarvan drie noordwaarts gekeerd waren, drie westwaarts, drie zuidwaarts en drie oostwaarts; de zee rustte boven op hen en al hun achterdelen waren binnenwaarts gewend.

5 Haar dikte was een handbreed en haar rand had de vorm van een bekerrand, van een leliekelk. Zij had een inhoud van drieduizend bath.

II Kronieken, 4, 1-5; idem.

Samuel Coleridge

A MATHEMATICAL PROBLEM
[Euclids elements, Proposition I]

I

On a given finite Line
Which must no way incline;
To describe an equi--
--lateral Tri--
--A, N, G, L, E.
Now let A. B.
Be the given line
Which must no way incline;
The great Mathematician
Makes this Requisition,
That we describe an Equi--
--lateral Tri--
--angle on it:
Aid us, Reason--aid us, Wit!

II

From the centre A. at the distance A. B.
Describe the circle B. C. D.
At the distance B. A. from B. the centre
The round A. C. E. to describe boldly venture.
(Third Postulate see.)

And from the point C.
In which the circles make a pother
Cutting and slashing one another,
Bid the straight lines a journeying go,
C. A., C. B. those lines will show.
To the points, which by A. B. are reckon'd,
And postulate the second
For Authority ye know.
A. B. C.
Triumphant shall be
An Equilateral Triangle,
Not Peter Pindar carp, not Zoilus can wrangle.

III

Because the point A. is the centre
Of the circular B. C. D.
And because the point B. is the centre
Of the circular A. C. E.
A. C. to A. B. and B. C. to B. A.
Harmoniously equal for ever must stay;
Then C. A. and B. C.
Both extend the kind hand
To the basis, A. B.
Unambitiously join'd in Equality's Band.
But to the same powers, when two powers are equal,
My mind forbodes the sequel;
My mind does some celestial impulse teach,
And equalises each to each.
Thus C. A. with B. C. strikes the same sure alliance,
That C. A. and B. C. had with A. B. before;
And in mutual affiance,
None attempting to soar
Above another,
The unanimous three
C. A. and B. C. and A. B.
All are equal, each to his brother,
Preserving the balance of power so true:
Ah! the like would the proud Autocratorix do!

At taxes impending not Britain would tremble,
Nor Prussia struggle her fear to dissemble;
Nor the Mah'met-sprung Wight,
The great Mussulman
Would stain his Divan
With Urine the soft-flowing daughter of Fright.

IV

But rein your stallion in, too daring Nine!
Should Empires bloat the scientific line?
Or with dishevell'd hair all madly do ye run
For transport that your task is done?
For done it is--the cause is tried!
And Proposition, gentle Maid,
Who soothly ask'd stern Demonstration's aid,
Has prov'd her right, and A. B. C.
Of Angles three
Is shown to be of equal side;
And now our weary steed to rest in fine,
'Tis rais'd upon A. B. the straight, the given line.

1791, first published in 1834

http://www.lib.virginia.edu/etext/stc/Coleridge/ascii_files/geometry_poem_letter.html

Dante Alighieri (1265 - 1321)

Il Convivio

Canzone Primo (fragm.)

Voi, che 'ntendendo il terzo ciel movete,
udite il ragionar ch'è nel mio core,
ch'io nol so dire altrui, si mi par novo;
e 'l ciel che segue lo vostro valore,
gentili creature che voi sète,
mi tragge ne lo stato ov'io mi trovo.
.....

Eerste Canzone (fragment)

Gij wier begrip de derde hemel stuwt,
luister naar 't spreken in mijn hart, dat mij
zo vreemd voorkomt dat ik 't niet uit kan leggen.
De hemel die uw krachtige invloed volgt,
o hoogverheven schepselen, brengt me in
de staat waarin ik me bevind.

Commentaar van Dante zelf (fragment):

[De derde hemelsfeer is die van Venus. Alle hemelsferen worden in volgorde toegelicht en met een van de zeven vrije kunsten verbonden. De zesde sfeer is die van Jupiter.]

Op dezelfde manier kan de hemel van Jupiter op grond van twee eigenschappen worden vergeleken met de Geometrie. Dit is in de eerste plaats het geval omdat hij zich tussen twee hemelen beweegt die zich verzetten tegen zijn matigende invloed, namelijk tussen Mars en Saturnus. Daarom zegt Ptolemaeus in zijn eerder genoemd boek dat Jupiter een ster is van een gematigde samenstelling, die even verwijderd is van de kou van Saturnus als van de warmte in Mars. De andere eigenschap bestaat hierin dat hij als enige onder de sterren zilverwit van kleur is. Dezelfde dingen treft men eveneens aan bij de wetenschap van de Geometrie. Deze beweegt zich ook tussen twee zaken die zich tegen haar verzetten, namelijk het punt en de cirkel, waarbij ik onder cirkel alle ronde vormen versta die twee- of driedimensionaal zijn. Volgens Euclides namelijk vormt het punt de grondslag en de cirkel de meest volmaakte figuur van de Geometrie en daarom in feite ook het einddoel ervan. Met als gevolg dat de Geometrie zich tussen het punt en de cirkel beweegt als tussen begin en einde. Deze twee tasten ook haar zekerheid aan, omdat het punt ondeelbaar en daarom onmeetbaar is en de cirkel zich door zijn ronding niet in een vierkant laat onderbrengen. Bovendien is de Geometrie volkomen zuiver en vrij van elke dwaling, een perfectie die zij zowel aan zichzelf ontleent als aan haar dienaar,

die men met de naam Perspectief aanduidt.

Canzone Prima (fragm.)

..... "Amor, signor verace,
ecco l'ancilla tua; fa che ti piace."

Eerste Canzona (fragment)

..... 'Amor, ware heer,
ziehier uw dienstmaagd, doe wat ge wilt."

Canzone Seconda (fragm.)

Non vede il sol, che tutto 'l mondo gira,
cosa tanto gentil, quanto in quell'ora
che luce ne la parte ove dimora
la donna, di cui dire Amor mi face.

Tweede Canzone (fragment)

Niet ziet de zon, die rond de wereld draait,
ooit zoiets edels als op 't uur dat zij
haar licht zendt naar de plaats waar zich de vrouwe
bevindt over wie Amor mij doet spreken.

Commentaar van Dante zelf (fragmenten)

Ik begin met: *Niet ziet de zon, die rond de wereld draait.* Om dit goed te begrijpen moet men weten hoe de zon om de wereld draait. Hierbij verklaar ik eerst dat onder de wereld niet het heelal verstaan wordt, maar slechts het gedeelte dat zee en land omvat en in de volksmond aarde wordt genoemd. Zo wordt soms van iemand gezegd dat hij de hele wereld heeft gezien, en daarmee bedoelt men dan dit deel van land en zee. Over deze wereld beweerden Pythagoras en zijn volgelingen dat zij een ster onder de sterren was en zich tegenover haar een ster van gelijke makelij bevond die hij Tegenaarde noemde. Hij was ervan overtuigd dat beide zich in een sfeer bevonden die van west naar oost draaide en dat de zon door deze wenteling zich in een baan om ons heen bewoog, zodat men haar soms kon zien en soms niet. En hij zei dat het vuur zich tussen hen in bevond, omdat het een edeler lichaam vormde dan water en aarde en dat dat

midden de belangrijkste plaats was tussen de vier elementen. Daarom zei hij dat het vuur, wanneer het schijnbaar omhoogging, eigenlijk naar het midden afdaalde. Plato echter was een andere mening toegedaan, want hij schreef in zijn boek *Timaeus* dat de aarde met de zee het middelpunt van het heelal vormde, maar dat het bolvormige lichaam ervan helemaal om zijn as draaide in navolging van de eerste beweging van de hemel. Dat dit uiterst traag gebeurde kwam volgens hem door de zwaarte van de materie en de enorme afstand tot die hemel. Deze opvattingen worden door die befaamde Wijsgeer [Aristoteles] aan wie de natuur haar geheimen het meest heeft geopenbaard, in het tweede boek van *De coelo et mundo* als onjuist verworpen. Hij toont daar aan dat deze wereld, dat wil zeggen de aarde, vast en onbeweeglijk is en eeuwig op hetzelfde punt blijft. De argumenten die hij aanvoert om de theorie van bovengenoemde filosofen te ontcrachten en tot de waarheid te komen, wil ik hier echter niet behandelen. Zijn autoriteit moet voor degenen tot wie ik mij richt volstaan om te geloven dat deze aarde stilstaat en niet draait en met de zeeën het middelpunt van de hemel vormt.

.....
[Drie punten: noordpool, evenaar en zuidpool. Dante plaatste 'Maria' eerder als 'markering' op de Noordpool.] Nu deze drie punten op de aardbol zijn aangegeven, is gemakkelijk te zien hoe de zon eromheen draait. De hemel van de zon maakt een omwenteling van west naar oost, die niet recht maar schuin tegen de dagelijkse beweging van dag en nacht ingaat. Hierdoor door snijdt haar middencirkel, die zich op gelijke afstand bevindt van de beide polen waarbinnen het lichaam van de zon zich bevindt, aan het begin van het teken van de Ram en aan het begin van dat van de Weegschaal de cirkel tussen die twee genoemde polen, omdat hij twee bogen beschrijft, zowel naar het noorden als naar het zuiden, die zich van deze cirkel verwijderen. De verste punten van deze bogen staan aan beide zijden even ver van de eerste cirkel af, namelijk drieëntwintig graden en één punt: bij het ene punt begint de Kreeft en bij het andere de Steenbok. Het gevolg daarvan is dat Maria de zon

bij het begin van de Ram, als zij de cirkel tussen de eerste polen kruist, boven langs de aarde, of beter de zee, ziet draaien als een molensteen waarvan slechts de helft te zien is: zij ziet de zon in een spiraal van iets meer dan eenen-
gentig rotaties stijgen en dalen. Wanneer deze voltooid zijn, staat zij voor Maria ongeveer net zo hoog als voor ons, die ons halfweg de aarde bevinden, op het punt waarop de dag gelijk is aan de halve nacht.

Vertaling: Frans & Kees van Dooren; Ambo, Amsterdam

De Monarchie

Boek III, 3. Fragment

Bij wijze van inleiding tot de behandeling van het derde vraagstuk moet ik het volgende opmerken. Met de bewijsvoering inzake het eerste vraagstuk stelde ik mij ten doel de onwetendheid daaromtrent te verhelpen; het was mij er niet om te doen een twistpunt te beslechten. Bij de tweede kwestie stond me min of meer gelijkelijk het een zowel als het ander voor ogen; want ook daar gold in veel gevallen dat er allerlei dingen zijn die we niet weten, zonder dat dat nu meteen de inzet hoeft te zijn van onenigheid en strijd. Zo kent bijvoorbeeld de meetkundige de kwadratuur van de cirkel niet, maar dat is niet iets waarover hij polemiseert. Een theoloog doet dat evenmin over de vraag hoeveel engelen er zijn, ook al weet hij daar het antwoord niet op. De Egyptenaren weten niets over de staatsvorm van de Scythen, maar dit onderwerp geeft dan ook geen aanleiding tot meningsverschillen.

Vertaling: R.F.M. Brouwer; Ambo, Amsterdam 1993

Divina Commedia (1316 en verder)

IV, 142-144

Euclides, Ptolemaeus; en ook waren Galenus en arts Avicenna daar, Averroës, auteur der commentaren.

V, 1-3

Wij kwamen bij de tweede kring en zagen dat hij een minder weidse omvang heeft, maar dat meer smart zich uit in luider klagen.

XXIX, 4-9

Mijn leidsman zei: 'Wat treft je hier zozeer? Waarom staar je nog steeds naar die gewonden, Dit jammerlijk verminkte schimmenheir?

Zo heb ik je tevoren nooit bevonden.
Tel toch hun aantal niet; de omloop moet
Ruim twintig mijlen² zijn op deze ronde.

XXX, 82-87

Ach, zat er in mijn lijf nog zoveel leven
Dat ik één duim kon gaan in honderd jaar,
Dan had ik mij allang op weg begeven.

Dan zocht ik hem in de misvormde schaar,
Al is de kloof elf mijlen in het ronde,
En breed een halve, nog vond ik hem daar!

XXX, 58-69

Zijn hoofd was even groot, heb ik bedacht,
Als Petrus' bronzen pijnappel te Rome,
De rest was evenredig, naar verwacht,

Zodat de wand die hem tot het abdomen
Verborg, nog zoveel van hem zichtbaar liet
Van boven dat, om tot zijn haar te komen,

Drie Friezen, op elkaar geklommen, niet
Hadden volstaan, want hij mat zestig palmen
Tot waar men bij de mens de halsspeld ziet.

Rafel maïamecche zabi almil'

Heeft hij ons onbehouwen toegebruld;
Zijn mond was niet gemaakt voor zoeter psalmen.

---

2. Tweeëntwintig mijl. Dante: *miglia ventidue la valleolge*.

De Louteringsberg, II, 1-6

De zon zonk weg waar de meridiaan
Een cirkel vormt welks zenit is gelegen
Boven Jeruzalem, en op zijn baan

Ertegenover was de nacht ontstegen
Aan Ganges' stroom, met Libra, die zijn hand
Ontvalt wanneer zijn duur gaat overwegen.

Paradiso

X, 7-21

Wil, lezer, een moment mijn ogen lenen
En zie de grote wielen die zich daar
Hoog in de hemel korte tijd veren.

Zie deze schepping van de Kunstenaar,
Die Hij zo liefheeft dat Hijzelf Zijn ogen
Geen ogenblik laat afdwalen van haar.

De ene cirkel is schuin afgebogen:
Zo geven de planeten, zon en maan
De aarde wat zij vraagt, naar hun vermogen.

Had deze cirkel niet een schuine baan,
Dan was de hemel machteloos gebleken
En zou op aard geen levenskracht bestaan;

En als die baan niet zo was afgeweken,
Dan zou op beide helften van de aard
Een groot deel van de ordening ontbreken.

Blijf rustig zitten, lezer. Denk bedaard
Aan wat ik u als voorproefje liet weten,
Opdat het u verheugt, en niet bezwaart.

De spijs is opgediend; u mag haar eten.
Het wordt weer tijd dat ik mijn zorg besteed
Aan wat mij als mijn taak is toegemeten.

De zon, die als de krachtigste planeet

Haar invloed op de aarde neer laat stromen,
Waar men de tijd aan haar beweging meet,

Had afscheid van de evenaar genomen
En wentelde nu in de schroeflijn rond
Waar in ze dagelijks eerder op zal komen.

XIII, 121-126

Wie, onervaren visserman op zee,
De waarheid zoekt, maar zonder haar moet keren,
Draagt op de weg terug zijn fouten mee,

Iets wat Parmenides heeft moeten leren,
Melissus, Bryson ook, die alle drie
Gevoel voor richting bleken te ontberen.

XXII, 133-135

Ik keek door alle zeven hemelkringen
En zag beneden mij de ronde aard
Zo klein dat ik een lach niet kon bedwingen.

XXVII, 106-117

Het universum, dat met negen sferen
Rondom het niet bewegend midden maalt,
Begint in deze sfeer waar wij verkeren;

En deze hemel wordt door niets bepaald
Dan door Gods geest, de Oorsprong van de zegen
Die hem beweegt en uit hem nederdaalt.

Hij, als een kring rond andere gelegen.
Heeft liefde om zich heen en flonkering.
En Hij die hem omvat, doet hem bewegen.

Geen hemelsfeer bepaalt zijn wenteling.
Maar alles — zoals wij de tien herleiden
Tot tweemaal vijf—beweegt door deze kring.

XXVIII, 88-92

Ik zag, toen zij was uitgesproken, dat
Een vonkenkrans de kringen vergezelde.
Als vuur dat uit roodgloeiend ijzer spat.

Want zij bestonden uit een ongetelde
Hoeveelheid lichten, myriaden meer
Dan alle korrels op de schaakbordvelden³.

XXXIII, 97 -145 (slot van de hele Divina Commedia)

En evenzo verbijsterd keek ik naar
Het Licht, dat meer aanschouwing deed begeren
Aandachtig, stil en onverzadigbaar.

De mens raakt door dat Licht te contempleren
Zo in Zijn ban dat het ondenkbaar lijkt
Dat hij zijn blik er ooit van af kan keren,

Want al het goede waar de wil naar reikt
Is in die Bron bijeen, en zo volkomen
Dat alles buiten haar gebrekkig blijkt.

Ik spreek van wat ik zag niet zonder schromen
En stamel als een kind dat zich nog voedt
Met melk die uit de moederborst komt stromen.

Ik kan niet zeggen dat die klare Gloed
Meer vormen kreeg terwijl ik naar Hem staarde —
Hij is zoals Hij was, volmaakt en goed —

Maar wel dat, toen mijn blik meer kracht vergaarde,
Hij zich allengs, door mijn verandering,
In andere gedaante openbaarde;

Want in die diepe, klare fonkeling
Verschenen er drie cirkels voor mijn ogen,
Anders van kleur, gelijk van tekening.

Twee waren identiek, als regenbogen
Elkaar weerspiegeland; de derde leek
Een vuur, aan beide andere ontogen.

Hoe ontoereikend is mijn woord, hoe bleek,

³.Dante: *più che 'l doppiar de li scacchi s'inmilla.*

Daar zit de verwijzing naar het voortdurend verdubbelen van het aantal korrels op de opeenvolgende velden van het schaakbord beter in, zodat de verwijzing naar de Persische legende duidelijker is.

Door deze machteloze pen beschreven,
De weergave van dat waarnaar ik keek!

O eeuwig Licht, slechts door Uzelf omgeven,
Dat slechts Uzelf doorgrondt en, zo doorgrond,
Uzelf bemint en toelacht, bron van leven!

Ik bleef aandachtig en met open mond
Naar de aan U gelijke cirkel kijken
Die als reflectie binnen U ontstond,

En zag daarin het beeld van mijn gelijke,
De mens, dat als die cirkel was gekleurd;
Een beeld waarvan mijn blik niet wilde wijken.

Als de meetkundige die het betreurt
Dat hij de cirkel niet vermag te meten
En die vergeefs naar de principes speurt,

Zo raakte ik toen van de wens bezeten
Meer van het beeld, zijn plaats in deze kring
En zijn versmelting met die vorm te weten.

Al was mijn eigen vleugelkracht gering,
Een bliksemflits trof mijn begripsvermogen
En bracht mij van die dorst verzadiging.

Mijn kracht tot Gods-aanschouwing was vervlogen,
Maar als een wiel dat staag zijn kring beschrijft,
Zo werden mijn gevoel en wil bewogen

Door liefde die de zon en sterren drijft.

Divina Commedia, Dante Alighieri; 1307-1320
Vertaling: Ike Cialona en Peter Verstegen
Amsterdam, Polak & van Gennep, 2000

[Noot bij de vertaling (a.g.)
Op dit moment (najaar 2001) zijn vier Nederlandse vertalingen in versvorm van de Divina Commedia verkrijgbaar.
Daarvan is die van Peter Verstegen en Ike Cialona is de

enige volledige, en deze behoudt ook de terzinen-structuur van Dante. De vertalers offeren soms inhoudelijke details op aan de vorm. In bovenstaande fragmenten gebeurt dat wat getallen en vormen betreft; dit is hier opgevangen met een paar voetnoten. Het notendeel bij deze vertaling bevat ook de Italiaanse tekst.

Inhoudelijk nauwkeuriger is de nog verkrijgbare prozaver-taling van Frans van Dooren. Maar deze omschrijft veel zaken vaak zó uitvoerig, dat men soms de indruk heeft met een vertaling van wetenschappelijk Latijn te doen te hebben in plaats van met een weergave van de levendige volkstaal van Dante.

De gevorderde Dantelezer slaat - ook al is hij of zij aanvan-kelijk onbekend met het Italiaans - steeds vaker de oor-spronkelijke tekst op.]

Johan Andreas Dèr Mouw (1864 - 1919)

Jouw zenúwen, spieren, pezen, botten, knurven
Trilden, waar valsch uit de afgrond van 't verdriet
Waanzin de half gewilde val bespiedt,
Maar ik, ik greep je stevig bij je lurven;

'K zei: „Wat? Zou je niet kunnen? Of—niet durven?
Schaam jij je dan voor Plato's gletschers niet?
Vooruit! Ik maak tot straatweg van graniet
De draad!" En grac'lijk gleeed je over de curven.

Jou gaf, als 't scheen dat duizeling je neertrok,
Ik een oneind'ge reeks als balanceerstok,
E, π, Maclaurin of 't binomium:

Niagara, onder schomm'lende vlonder,
Stortte de wereldloop zijn eeuw'ge donder—
Jou gaf, Blondin, ik 't aequilibrium.

Je zag met de *x* de spokig toov'rende *i*
Meefladd'ren, als de zwevende exponent
Neerstreek tot reeks, die naar 't oneindige rent
In stormloop naar de kringperipherie:

Omsmolt dan algebraische alchemie
Tot tweelingen twee legers, en 't quotiënt,
Vervloeid tot optocht van kentauren, ment
De magiër Logarithme voort naar Π.

Ontzaglijke triomfpoort, zag je hem, hoog
Lichtende staan boven de Melkwegboog,
Verweerde band van cyklopisch gewelf;

En, flikkerende triumphatordracht
Rondom je, hing de hemel. En je dacht:
„Io triumphe" voor mijn eeuwig Zelf!

Twee sonnetten uit Brahman I

Verzamelde werken

G.A. van Oorschot, Amsterdam 1947

John Donne (1572 - 1631)

A VALEDICTION: FORBIDDING MOURNING

AS virtuous men pass mildly away,
And whisper to their souls to go,
Whilst some of their sad friends do say,
"Now his breath goes," and some say, "No."

So let us melt, and make no noise,
No tear-floods, nor sigh-tempests move ;
'Twere profanation of our joys
To tell the laity our love.

Moving of th' earth brings harms and fears ;
Men reckon what it did, and meant ;
But trepidation of the spheres,
Though greater far, is innocent.

Dull sublunary lovers' love

- Whose soul is sense - cannot admit
Of absence, 'cause it doth remove
The thing which elemented it.

But we by a love so much refined,
That ourselves know not what it is,
Inter-assured of the mind,
Care less, eyes, lips and hands to miss.

Our two souls therefore, which are one,
Though I must go, endure not yet
A breach, but an expansion,
Like gold to aery thinness beat.

If they be two, they are two so
As stiff twin compasses are two ;
Thy soul, the fix'd foot, makes no show
To move, but doth, if th' other do.

And though it in the centre sit,
Yet, when the other far doth roam,
It leans, and hearkens after it,
And grows erect, as that comes home.

Such wilt thou be to me, who must,
Like th' other foot, obliquely run ;
Thy firmness makes my circle just,
And makes me end where I begun.

Poems of John Donne. vol I.

E. K. Chambers, ed.

London, Lawrence & Bullen, 1896

Vertaling van Constantijn Huygens (1596 - 1687)

Vertreck

Gelijck de deughdighe gevoeghelick verscheiden,
En luijsteren haer Ziel haer lust niet meer te beiden;
Dewijl de vrunden staen en seggen in 'tgeween
Den adem iss'er uyt, en and're seggen neen.

Soo laet ons ruchteloos versmeltende vertrecken,
Geen' traenen hooghen vloed, geen' suchten-storm verwecken.

'Twaer onser Minn en vreughds ontheiliging begaen,
Den Leecebroederen haer' heil te doen verstaen.

Aerdroering kan den mensch verschricken en beschaden,
Elck gaet in watse deed, en watse duydt, beladen;
Het eewighe gebeef van 's Hemels ommekeer
Was altyd machtigher, en de' noyt iemand seer.

D'ondermanighe minn van grove Minnaers herten,
(Die'r ziel gevoelen is) die moet het afzijn smerten,
Die doet het scheiden wee: de re'en is in de daed;
Het scheidt de dingen daer haer wesen in bestaet.

Wij, die ons van soo fijn geslepen Liefde roemen,
Dat self wij twijvelen wats' is en hoe te noemen,
Wij, wederzyds gerust op 's herten welgevall,
Onbeeren lichtelick lipp, hand, en oogh en all.

Ons een paer zielen, een, en maer een ziel te achten,
Off ick vertrecken moet, en voelt sich niet verkrachten;
Sij lyden min als breuck, sij werden maer gereckt,
Gelijckmen 'tsmedigh goud tot locht van bladen treckt.

En meentmen 'tzynder twee, sij zijn maer twee te meenen
Gelijck een passer is met tweelingen van beenen.
Uw Siel, de vaste voet, all werdt sij omgevoert,
Gaet staende voets; en doch roert als haar tweeling roert.

Ja, schoon de vaste voet in 'tmiddelpunt gepaelt staet
Soo haest als d'andere wat ruymmer om gehaelt gaet,
Men siet hij leent'er naer, en luijstert naer sijn gaen;
En komt sijn gade t'huijs, soo gaet hij weder staen.

Soo zyt ghij tegens mij; mij die gestadigh draeijen
En, als de losse voet, rondom end om moet maeijen:
Uw' trouwe stevicheit royt mijnen omloop wiss,
En doet mij eindighen daer hij begonnen is.

Constantijn Huygens, Gedichten. J.A. Worp (ed.)
9 delen, Groningen 1893

Hans Faverey (1933 - 1990)

Ik zit in mijn cirkel
en stel mij een oneindig
aantal veelhoeken voor:

ik zie het me al doen.
De boot, op het land

getrokken, is niet meer
van mij; hoeft niet meer
van mij te zijn. Ik ben
haast waar ik wezen moet:
al was ik het zelf

die op de oever zit, of
liever: op de oever ligt,

onder geoorde, zilver- of
amandelwilgen, daaraan al
zo lang zijn hangende
de harpen; de gewurgden.

Uit: Chrysanten, roeiers. 1974

In: Verzamelde gedichten; De Bezige Bij, Amsterdam 1993

Gustave Flaubert (1821 - 1880)

KUNSTKRITIEK—Mooi begin voor een literaire carrière.

KUNSTTANDEN—Het derde gebit. Oppassen dat je het onder
het slapen niet inslikt.

KUSSEN—Nooit gebruiken, je krijgt er een bochel van.

KWADRATUUR VAN DE CIRKEL—Je weet niet wat het is, maar
je moet je schouders ophalen, wanneer er over gesproken
wordt.

KWIK—Helpt de ziekte en de zieke uit de wereld.
Woordenboek van Conventionele Ideeën
In: Bouvard en Pécuchet
Vertaling uit het Frans: Edu Borger
Uitgeverij De Arbeiderspers; Amsterdam 1988

Ernst van Heerden (1916 - 1997)

Motto

Kwadratuur van die sirkel: onmoontlikheid om alleen
met passer en liniaal 'n vierkant te konstrueer met
dieselfde oppervlak as 'n gegewe sirkel; (fig.) iets
wat onuitvoerbaar, onmoontlik is.

(Verklarende handwoordeboek van die Afrikaanse taal,
Perskor, 1979, p. 628)

Dive, dodo, on the earth you left forlorn,
sit vastly on the branches of our trees,
anf chant us grandly all improbabilities.

(Richard Wilbur, *The Walgh-vogel*)

MATESIS

Wiskundig lê my vriend
met passer, liniaal
die kras onmoontlikhede uit:

ons fyn gekonstrueerde meganiek
om vuur en roos se windings
vas te snoer,
is kwadratuur,

en al ons wilde brandings
sal net in swaar vierkante uit kan dans.

Tafelberg Uitgewers Beperk, kaapstad 1990

James Joyce (1882 - 1941)

VIRAG:

(*Opgewonden*) Dat is het. Dat is het. Ja juist. Techniek.
(*Energiek tikt hij op zijn perkamentrol*) Dit boek vertelt je
wat te doen en geeft alle bijzonderheden. Raadpleeg de in-
dex voor buitensporige angst onder akoniet, voor melan-
cholie onder zoutzuur, voor priapisme onder pulsatilla. Vi-

rag zal nu over amputatie spreken. Onze oude vriend helse steen. Ze moeten vanzelf wegwijnen en niet gevoed worden. Met paardehaar onder de nekholtte afsnijden. Maar, om het gesprokene naar een geheel ander terrein te verleggen dat van de Bulgaar en de Bask, weet je nu al of je wat op hebt met vrouwen in mannenkleren of ze verfoeit? *{Droog ginnegappend}* Je was van plan een heel jaar te wijden aan de bestudering van het probleem der religies en de zomermaanden van 1882 aan de kwadratuur van de cirkel om dat miljoen te winnen. Granaatappel! Van het sublieme naar het ridicule is slechts een stap. Pyjama, laten we het daar maar op houden. Of gegeerde tricotbroekje, gesloten? Of, laten we dit stellen, die ingewikkelde combinaison, hemd-broek? *(Hij kraait spottend)* Kiekerikie!

Ulysses (1922)
fragment van de Circe episode

Waarom werkte hij deze berekeningen niet zodanig verder uit dat een preciezer resultaat bereikt werd?

Omdat hij enkele jaren daarvoor in 1886 toen hij zich met de kwadratuur van de cirkel had beziggehouden het bestaan aan de weet was gekomen van een getal dat zo het met een betrekkelijke mate van precisie berekend was zo groot was geworden en zoveel plaatsen had vereist, bv., de 9de macht van de 9de macht van 9, dat men, nadat de uitkomst was vastgesteld, 33 dicht bedrukte delen van 1000 pagina's elk van ontelbare katernen en riemen dundrukpapier nodig zou hebben gehad om de gehele geschiedenis te bevatten van de gedrukte eenheden, tientallen, honderdtallen, duizendtallen, tienduizendtallen, honderdduizendtallen, miljoentallen, tienmiljoentallen, honderdmiljoentallen, miljardtallen, daar de kern van de nevelvlek van elk cijfer onder 10 in elke serie in kort bestek in potentie verheven kon worden tot de uiterste kinetische resultante van elke macht van elk van zijn machten.

Ulysses (1922); fragment van de Ithaca episode

Welke snelle doch onzekere middelen om rijk te worden

zouden een directe aankoop vergemakkelijken?

Een eigen telegraafdienst die met morsealfabet het resultaat van een nationale hippische handicapren (vlakke of hinderisbaan) van 1 of meer mijl en nog enkele honderden meters, gewonnen door een outsider genoteerd 50 tegen 1 om 3 uur 8 m. in Ascot (Greenwich tijd) zou doorgeven, zodat het telegram al om 2.59 n.m. (Dunsink tijd) in Dublin binnen was en er nog gewed kon worden. De onverwachte ontdekking van een voorwerp met grote geldswaarde: edelsteen, kostbare postzegels, opgeplakt of opdruk (7-schilling, mauve, ongeperforeerd, Hamburg, 1866: 4 pence, rose, blauw papier, geperforeerd, Groot-Britannië, 1855: 1 franc, steengrijs, dienstgebruik, gestippeld, diagonale opdruk, Luxemburg, 1878): ring van een oud vorstenhuis, unieke relikwie op ongewone wijze of met ongewone mid-delen bewaard: uit de lucht (door een adelaar op zijn vlucht laten vallen), door brand (midden tussen de verkoelde overblijfselen van een in brand gestoken gebouw), in de zee (te-midden van zeedrift, overboord geworpen goederen, wrak-goederen en verlaten schepen), op aarde (in de spiermaag van een eetbare vogel). De schenking door een Spaanse gevangene van een verre schat van kostbaarheden of gemunt of ongemunt goud of zilver 100 jaar geleden gedeponneerd bij een soliede bank verent gin g tegen 5% samengestelde interest over de totaalwaarde van £ 5.000.000 stg (vijf miljoen pond sterling). Een contract met een onbezonnen contractant voor de levering van 32 consignaties van een gegeven artikel onder rembours tegen een eerste tarief van 1/4 d. dat bij elke volgende levering volgens een meetkundige reeks verhoogd wordt (1/4 d., 1/2 d., 1 d., 2 d., 4 d., 8 d., 16 d., 32 d., 64 d., 128 d. en zo 32 termen). Een op de waarschijnlijkheidrekening gebaseerd uitgedacht plan om de bank van Monte Carlo te doen springen. Een oplossing van het eeuwenoude probleem van de kwadratuur van de cirkel, staatsprijs £1.000.000 sterling.

Ulysses (1922); fragment van de Ithaca episode
Vertaling: John Vandenberg;
De Bezige Bij, Amsterdam 1977

Omar Khayyam (rond 1100)

uit de: Rubaiyat

In these twin compasses, O Love, you see
One body with two heads, like you and me,
Which wander round one center, circlewise,
But at the last in one same point agree.

Translation by E. H. Whinfield.

Ik had tot op de bodem van de nacht
het zienlijke en onzienlijke betracht,
maar wat ontglipt aan liniaal en passer:
de wijn heb ik het allerdiepst doordacht.

Vertaling J. Weiland

Marjolein Kool

CIRKEL

'Wat zou ik blij zijn als ik nog ontdekken zou,' zo sprak de man,
'hoe dat ik zonder passer tóch een cirkel construeren kan.'

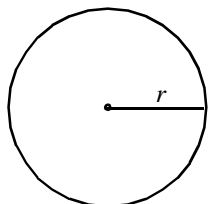
Zijn eega lachte: 'Hou toch op.
Dat is toch reuzesimpel, schat.'
Ze hief zijn natte koffiekop
van zijn nog maagdelijke blad.

CIRKELOMTREK

Een pier beet zich vast
in de staart van zijn vrouw,
waarop zij enthousiast
vroeg: 'Mag ik ook bij jou?'
Kop-staart kwam zo het span
in een cirkel terecht,

tot verwondering van
een passerende specht.

'Rond is mooi,' sprak het dier
'en men ziet reeds van ver:
een pier en een pier
maakt tesaam 2 pi-er!'

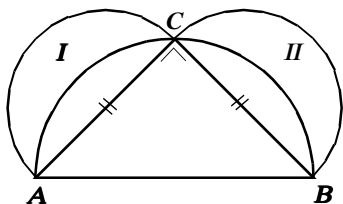

De omtrek van een cirkel: $2\pi r$.

CIRKELKWADRATUUR

De oude Griek Hippocrates
wou cirkels kwadrateren
en om dat goed te leren
ging Hippo in de eerste les,
het bleek een eclatant succes,
zijn cirkels segmenteren.

Hij gaf elk deel met maantjes aan
en met die cirkelstukken
bleek kwadratuur te lukken.
Zo dacht hij hoopvol door te gaan,
maar ach, helaas, bij volle maan,
wil het nog steeds niet lukken.

Hippocrates gebruikte in zijn pogingen om het
probleem van de kwadratuur van de cirkel op te

lossen, cirkelboogjes, de zogeheten maantjes
van Hippocrates.
 $Maantje I + maantje II = \Delta ABC$.

VIERKANTE CIRKEL

Er was eens een Helleen (een Griek),
geleerd, klassiek, normaal postuur,
een filosoof, maar fanatiek
gericht op cirkelkwadratuur.

Hij was het die gesproken had:
'Van elke cirkel die men geeft,
maak ik meteen een vierkant dat
dezelfde oppervlakte heeft.'

Toch bleek dat niet zo simpel want
hij kwam er niet echt verder mee.
De passer gleed hem uit zijn hand,
zijn liniaaltje brak in twee.

Misnoegd zei Anaxagoras:
'Ik dacht dat ik iets aardigs vond.
Doch hoe ik hier ook meet en pas,
ik krijg dat vierkant maar niet rond.'

*Onder cirkelkwadratuur verstaat men de omzetting van een cirkel
in een vierkant van dezelfde oppervlakte. een onmogelijke opgave
met passer en liniaal.*

Wis- en natuurlyriek
Drs. P & Marjolein Kool
Nijgh en van Ditmar, Amsterdam 2000

Ovidius (43 voor Chr. - 17 na Chr.)

Uit: Metamorfosen

*Daedalus en Perdix: deze was vroeger in Athene een neeffje van
Daedalus en was door diens schuld in een vogel veranderd.*

Hij werd, toen hij 't betreurde lichaam van zijn zoon be-
groef,
ontdekt door Perdix, snatervogel, die daar vleugelklappend
vanaf een eiketak zijn vreugde uitzong in een lied.
Hij was toen nog uniek, een jonggevormde vogel die
voordien niet eens bekend was en een blijvend schuldbe-
wijs
voor Daedalus. Diens zuster immers had hem ooit haar
zoontje
als leerling toevertrouwd, niet denkend aan een slechte af-
loop;
een slim, twaalfjarig ventje, altijd klaar om iets te leren.
Zo had hij op een keer een vis met stekelrug gezien
en met dat beeld voor ogen sneed hij in een scherp stuk ijzer
een tandenrij, en vond zo het gebruik uit van de zaag;
hij was het ook die voor het eerst twee staafjes in één draai-
punt
bijebracht; zo, terwijl de ene poot blijft staan, beschrijft
de tweede 'n cirkel, mits ze maar gelijke afstand houden.
Daedalus werd jaloers en duwde hem hals over kop
Athene's vrome burcht af, roepend dat hij was gestruikeld.
Maar Pallas—hoedster van talent—greep in en maakte hem
tot vogel, midden in zijn val kon hij op vleugels vliegen:
de eerst zo snelle kracht van zijn verstand verplaatste zich
naar vleugelpaar en poten, maar hij hield zijn naam van
vroeger.

Alleen, hij werd een vogelsoort dat zich niet hoog verheft,
geen nesten bouwt tussen de takken in een hoge boomtop,
maar fladdert langs de grond; het legt zijn eieren in een heg
uit hoogtevrees, omdat het zich de oude val herinnert.

Metamorfosen, Boek VIII, vs. 236-259
Vertaling: M. d'Hane-Scheltema
Atheneum-Polak & Van Genneep, Amsterdam 1993.

Dr. P

PI-SONNET

Drie, een, vier, een en vijf... verstijft u even?
Goed, tweeëntwintig dan, gedeeld door zeven
Precies - dat is wat ik bedoelde: π

Een Fransman wou daar een sonnet mee maken

Die reeks vertoont wel weinig symmetrie
Maar veertien in totaal is een gegeven
Twee losse regels tot refrain verheven -
Zo wordt het een gedicht, wel wis en drie

Jacques Bens wist dus een nieuw gedicht te maken

Wie zou hiervan niet in vervoering raken?
Na twintig jaar belandt het goed en wel
In onze taal. U moet van ijver blaken
Om op zo'n innovatie in te haken
(Hij noemde die *sonnet irrationnel*)

*Het pi-sonnet is opgebouwd naar analogie
met het getal π : 3,1415...*

*Jacques Bens ontwierp deze versvorm en schreef onder andere
41 sonnets irrationnelles (1965).*

π -telvers

Aha, u wilt 'n potje redeneren
En indruk maken met oraal verstand?
Onzabelijk! Nadelig! Nederland
Zal nu nog rabiateer gaan ageren
"Te ideëel voort ons, die proviand...
Met pi orgasme! Zinnelijke brand!"

Bijdrage Nieuwe Wiskrant, decimalen van π

Petrarca (1304 - 1374)

In zekere zin scheen ik vergeten te zijn waar ik was en waarom ik daar was, totdat ik, als het ware wakker geschrokken, opkeek en bewust het panorama zag waarvoor ik was gekomen. Ik realiseer me dat dit niet de meest geschikte plaats was om over mezelf te piekeren. Bovendien zag ik dat de zon al bijna onderging en de schaduw van de berg langer werd. Daardoor besepte ik dat het hoog tijd werd om terug te gaan.

Ik draaide me om en keek naar het westen. De grenswal tussen Frankrijk en Spanje, het Pyreneeëngebergte, is daarvandaan niet te zien, niet omdat er, voor zover ik weet, iets tussen ligt wat het uitzicht belemmert, maar alleen omdat het zwakke menselijk oog niet zo ver reikt. Wel waren aan de rechterkant de bergen van de Lyonese provincie te zien, en aan de linkerkant was de zee die Marseille en de muren van Aigues-Mortes bespoelt duidelijk zichtbaar, hoewel er in beide gevallen toch een afstand van enkele dagreizen tussen ligt. De Rhône zelf was vlak onder ons zichtbaar.

Uit: De Top van de Ventoux,]
Vertaling: Chris Tazelaar
Ambo, Baarn 1990

Marcel Proust (1871 - 1922)

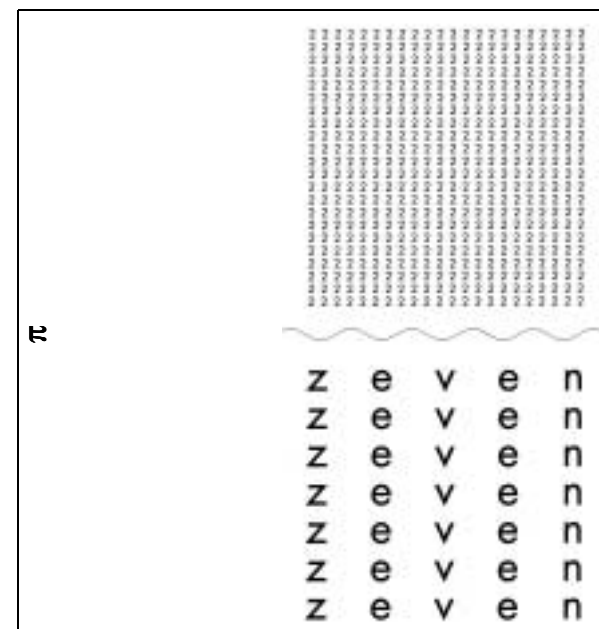
Op zoek naar de verloren tijd Deel IV: De kant van Guermantes

Wat overigens de hooggespannen verwachting waarmee de Princesse de Parme naar het huis van de hertogin kwam volop rechtvaardigde was dat vermakelijke, gevaarlijke en opwindende element—waar de prinses zich aan overgaf met een soort angst, bevangenheid en verrukking (als aan zee bij het 'kopje onder gaan' waar de badmeesters voor waarschuwen, om de eenvoudige reden dat geen van hen kan zwemmen), waar ze versterkt, gelukkig en als herboren uit opdook, en dat de esprit van de Guermantes heette. De Guermantes-esprit—een entiteit even onbestaand als de

kwadratuur van de cirkel—was een zo gerenommeerd iets als de *rillettes* van Tours of de biscuits van Reims. Weliswaar (aangezien een spirituele eigenschap niet van dezelfde methoden gebruik maakt om zich voort te planten als een haarkleur of de kleur van een teint) bezaten sommige intimi van de hertogin, die niet haar blauwe bloed hadden, toch die esprit, die zich anderzijds niet had kunnen meester maken van bepaalde Guermantes, zijnde al te onvatbaar voor welke geest dan ook.

Oorspronkelijk: Le Côté de Guermantes; 1920-1921
vertaling: Thérèse Cornips.
De Bezige Bij, Amsterdam, 1986

Renaat Ramon (1936 -)

Uit: Ongehoorde gedichten
Poeziecentrum Gent, 1997

Johan Schaafsma (1944 -)

Ontaarde cirkels; fragment.

'Een cirkel, een steeds nauwer wordende cirkel zullen ze maken om de indringer uiteindelijk dood te drukken', alweer de meester.

Wat wilde hij, de meester, hiermee uitleggen?

Hij wilde uitleggen dat koeien, die goeiige trage lobben die stap, hap, stap, hap achter elkaar het weiland rondjokken, weleens plotseling hun trage cirkelgang kunnen onderbreken, bijvoorbeeld wanneer ze genoeg hebben van een klein irritant keffertje dat hun domein is binnengedrongen, dat geschapen schijnt te zijn om te treiteren, dat vuur laat schieten uit zijn kleine kraaloojjes en onafgebroken zijn naaldscherpe witte tandjes laat zien. Dan kan het gebeuren dat de koeien plots als gestoken door een wesp in het gelid springen, de trage koppen allemaal naar één punt gericht, en dat ze dan met slepende maar trefzekere stap - de kont af en toe scharend met de kop, maar de koppen in strakke lijn op de indringer gericht - onafwendbaar richting hondje gaan, gestuurd lijkt het wel (maar gestuurd door wie?).

En van bovenaf gezien zal de figuur die zij (de koeien) neerzetten in het gras in minder dan geen tijd een cirkel zijn. Wie veraf is zal een stap extra doen, wie dichtbij is zal de pas vertragen. Sommige zullen een paar stappen zijwaarts doen om een mooie homogene cirkel te krijgen. Dan, als de figuur zijn volmaakte cirkelvorm heeft gekregen, dan kan beginnen, o nee, hondje, hondje, dan begint het 'inlopen' met een huiveringwekkende versnelling. De koppen scherend over het gras stormen zij af op het middelpunt van die oneindig vele cirkels die zij onderwijl vormen, die zij in een flits doorlopen. Een ware implosie, met als middelpunt het hondje, het hondje dat zijn getreiter allang heeft gestaakt, dat merkwaardigerwijs geen enkele vlucht-poging heeft ondernomen maar in kille verstijving wacht tot de aanstormende cirkel zijn bestemming heeft bereikt.

En wij, de kinderen in de klas, wij, gewend aan parabels,

wij wisten dat ieder van ons dat hondje was. Wij hadden ons, ieder voor zich, geïdentificeerd met het hondje, zaten ook angstig en ineengekrompen in de bank. Zeker, de meester had gelijk.

Ontaarde cirkels; Roman
Arena, Amsterdam 1993

Charles Singleton

The Divine Comedy, Translated, with a Commentary, by Charles S. Singleton. Princeton, Princeton University Press, 1970-75.

Commentaar bij Paradiso XXXIII. 133-135:

Qual è 'l geomètra... indige: No poet was ever more daring in his final simile, in so long a poem, daring to bring into this very end the notion and image ("cold," as in geometry or mathematics!) of the geometer who studies the circle in the vain attempt to square it. "First readers" of the poem, students generally, are of course amazed at the simile, in its strong suggestion of calm, cool study of the greatest mystery of the Christian faith, the Incarnation. But so it is! And the amazement of the modern reader must arise from the abstractness, the geometrical nature, of the vision of God that terminates so long a journey. The poet's conception is Byzantine in nature and as far from the anthropomorphic as can be -- except for the final scrutiny of "our effigy" in the second person, which is perhaps a corrective of the geometrical and abstract. But the reader who feels amazement at the geometrical abstractness of the final vision, face to face, should ask himself how he would present God to the reader, were he the poet. Would God the Father be an elder with a long gray beard, would the Son appear anthropomorphically as such (as in so many Italian paintings), and would the Holy Ghost be a dove? Would he have his poem end in such a vision of the Deity?

Wisława Szymborska (1923 -)

HET GETAL PI

Het getal pi is bewonderenswaardig
drie komma een vier een

Alle verdere cijfers zijn ook begincijfers,
vijs negen twee omdat het nooit eindigt.

Het laat zich *zes vijf drie vijf* niet vangen in één blik,
noch *acht negen* door enige berekening,
of *zeven negen* door enige verbeelding,
en zelfs *drie twee drie acht* niet door de lach of vergelijking
vier zes met wat ook maar

twee zes vier drie ter wereld.

De grootste slang op aarde houdt na ruim tien meter op.
Sprookjesslangen doen hetzelfde, al wachten ze wat langer.

De rei van cijfers die samen het getal pi vormen
laat zich niet stuiten door de rand van het papier,
kan verder gaan over de tafel, door de lucht,
over muur, blad, vogelnest, wolken, recht omhoog,
dwars door 's hemels opgezwollen bodemloosheid.
Ach, de staart van een komeet, wat is die kort, een muizen-
staartje!

Wat nietig de straal van een ster die zich in elke ruimte
kromt!

Terwijl hier *twee drie vijftien driehonderd negentien*
mijn telefoonnummer jouw maat overhemd

het jaar negentienhonderddrieënzeventig zes hoog
het aantal inwonen vijftienzestig cent

heupmaat twee vingers charade en code

waarin *zing o nachtegaal, zing toch en vlieg,*
maar ook *verzoeken de rust te bewaren* liggen besloten,

en *hemel en aarde zullen vergaan,*

maar niet het getal pi, nee, pi zeker niet,
pi heeft nog altijd een niet onaardige *vijs,*

niet de eerste de beste *acht,*

zeker niet de minste *zeven,*

waarmee het de bloedeloze eeuwigheid aanspoort, ja, aan-

spoor
om maar voort te duren.

Uit: Grote getallen
Vertaling uit het Pools: Gerard Rasch
Einde en begin, Gedichten 1957-1997
Meulenhoff, Amsterdam 1999

Leo Vroman (1915 -)

Circle and center

A few points on a circle knew
they must be more — at least a few

for each of their two neighbors had
one of their own — or so they said.

Then, with improved communication,
they felt they were a Whole Creation.

They wondered if a common bond
came from some Point that lay beyond.

They felt this Source that kept them 'round
must be thanked and must be found.

One point worked itself free
and zigzagged across their inland sea.

The others followed and roamed on
till circle and centre both were gone.

MORAL:
Don't search for dreams but stay instead
where they come from: right in bed.

or:

Don't move to prove that you're alive
because your logic won't survive.

Uit: Psalmen en andere gedichten
Querido, Amsterdam, 1995

William Wordsworth (1770 - 1850)

The Prelude, versie 1850

Book II, 198-205

Those incidental charms which first attached
My heart to rural objects, day by day
Grew weaker, and I hasten on to tell
How Nature, intervenient till this time
And secondary, now at length was sought
For her own sake. But who shall parcel out
His intellect by geometric rules,
Split like a province into round and square?

Book III, 46-63

The Evangelist St. John my patron was:
Three Gothic courts are his, and in the first
Was my abiding-place, a nook obscure;
Right underneath, the College kitchens made
A humming sound, less tuneable than bees,
But hardly less industrious; with shrill notes
Of sharp command and scolding intermixed.
Near me hung Trinity's loquacious clock,
Who never let the quarters, night or day,
Slip by him unproclaimed, and told the hours
Twice over with a male and female voice.
Her pealing organ was my neighbour too;
And from my pillow, looking forth by light
Of moon or favouring stars, I could behold
The antechapel where the statue stood
Of Newton with his prism and silent face,
The marble index of a mind for ever
Voyaging through strange seas of Thought, alone.

Book V, 56-140

Whereupon I told,
That once in the stillness of a summer's noon,
While I was seated in a rocky cave
By the sea-side, perusing, so it chanced,

The famous history of the errant knight
Recorded by Cervantes, these same thoughts
Beset me, and to height unusual rose,
While listlessly I sate, and, having closed
The book, had turned my eyes toward the wide sea
On poetry and geometric truth,
And their high privilege of lasting life,
From all internal injury exempt,
I mused; upon these chiefly: and at length,
My senses yielding to the sultry air,
Sleep seized me, and I passed into a dream.
I saw before me stretched a boundless plain
Of sandy wilderness, all black and void,
And as I looked around, distress and fear
Came creeping over me, when at my side,
Close at my side, an uncouth shape appeared
Upon a dromedary, mounted high.
He seemed an Arab of the Bedouin tribes:
A lance he bore, and underneath one arm
A stone, and in the opposite hand a shell
Of a surpassing brightness. At the sight
Much I rejoiced, not doubting but a guide
Was present, one who with unerring skill
Would through the desert lead me; and while yet
I looked and looked, self-questioned what this freight
Which the new-comer carried through the waste
Could mean, the Arab told me that the stone
(To give it in the language of the dream)
Was "Euclid's Elements," and "This," said he,
"Is something of more worth;" and at the word
Stretched forth the shell, so beautiful in shape,
In colour so resplendent, with command
That I should hold it to my ear. I did so,
And heard that instant in an unknown tongue,
Which yet I understood, articulate sounds,
A loud prophetic blast of harmony;
An Ode, in passion uttered, which foretold
Destruction to the children of the earth
By deluge, now at hand. No sooner ceased

The song, than the Arab with calm look declared
That all would come to pass of which the voice
Had given forewarning, and that he himself
Was going then to bury those two books:
The one that held acquaintance with the stars,
And wedded soul to soul in purest bond
Of reason, undisturbed by space or time;
The other that was a god, yea many gods,
Had voices more than all the winds, with power
To exhilarate the spirit, and to soothe,
Through every clime, the heart of human kind.
While this was uttering, strange as it may seem,
I wondered not, although I plainly saw
The one to be a stone, the other a shell;
Nor doubted once but that they both were books,
Having a perfect faith in all that passed.
Far stronger, now, grew the desire I felt
To cleave unto this man; but when I prayed
To share his enterprise, he hurried on
Reckless of me: I followed, not unseen,
For oftentimes he cast a backward look,
Grasping his twofold treasure.--Lance in rest,
He rode, I keeping pace with him; and now
He, to my fancy, had become the knight
Whose tale Cervantes tells; yet not the knight,
But was an Arab of the desert too;
Of these was neither, and was both at once.
His countenance, meanwhile, grew more disturbed;
And, looking backwards when he looked, mine eyes
Saw, over half the wilderness diffused,
A bed of glittering light: I asked the cause:
"It is," said he, "the waters of the deep
Gathering upon us;" quickening then the pace
Of the unwieldy creature he bestrode,
He left me: I called after him aloud;
He heeded not; but, with his twofold charge
Still in his grasp, before me, full in view,
Went hurrying o'er the illimitable waste,
With the fleet waters of a drowning world

In chase of him; whereat I waked in terror,
And saw the sea before me, and the book,
In which I had been reading, at my side.

Book VI, 115-128

Yet may we not entirely overlook
The pleasure gathered from the rudiments
Of geometric science. Though advanced
In these enquiries, with regret I speak,
No farther than the threshold, there I found
Both elevation and composed delight
With Indian awe and wonder, ignorance pleased
With its own struggles, did I meditate
On the relation those abstractions bear
To Nature's laws, and by what process led,
Those immaterial agents bowed their heads
Duly to serve the mind of earth-born man;
From star to star, from kindred sphere to sphere,
From system on to system without end.

Book X, versie 1805, 896-904 en 918-920

- till, demanding proof,
And seeking it in everything, I lost
All feeling of conviction, and (in fine)
Sick, wearied out with contrarities,
Yielded up moral questions in despair
and for my future studies, as the sole
Employment of the enquiring faculty,
Turned towards mathematics, and their clear
and solid evidence.

Ah, then it was
That thou, most precious friend⁴ - about this time
First known to me - didst lend a living help
To regulate my soul. And then it was
That the beloved woman in whose sight
Those days were passed (now speaking in a voice

4.I.e. Samuel Coleridge.

Of sudden admonition, like a brook
That does but cross a lonely road; and now
Seen, heard and felt, and caught at every turn,
Companion never lost through many a league)
Maintained for me a saving intercourse
With my true self. For, though impaired and changed
Much, as it seemed, I was no further changed
Than as a clouded, not a waning moon.
She⁵, in the midst of all, preserved me still
a poet, made me seek beneath that name
My office upon earth, and nowhere else.

---

5. I.e. Wordsworth's zuster Dorothy.